

PIOTR SOŁOWIJ

- ▶ Fundacja Court Watch Polska
- ▶ e-mail: piotr.solowij@protonmail.com
- ▶ ORCID: 0009-0000-1932-5970

ZASADA JAWNOŚCI POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO W ŚWIELE WPROWADZONYCH W PANDEMII COVID-19 POSIEDZEŃ ZDALNYCH ORAZ ZARZĄDZEŃ PREZESÓW I DYREKTORÓW SĄDÓW

1. Wstęp

Pandemia COVID-19 wprowadziła w większości obszarów ludzkiego życia bardzo duże zmiany. Jedne z nich były krótkotrwałe i doraźne, inne zostały z nami na dłuższy czas. Nie inaczej było w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Celem pracy jest analiza wpływu niektórych instytucji prawnych – posiedzeń zdalnych oraz zarządzeń prezesów i dyrektorów sądów – wprowadzonych w trakcie pandemii COVID-19 na zasadę jawności postępowania. We wstępie przedstawiono, czym jest i jaką rolę pełni w postępowaniu sądowym zasada jawności. W pierwszej części artykułu omówiono nową instytucję prawną – posiedzenia zdalne – wprowadzoną na mocy art. 15 zzs¹ oraz art. 15zsz⁴ ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (zwanej dalej ustawą COVID-19). Uwzględniona została przede wszystkim praktyczna strona zastosowania tej instytucji w świetle dostępnych badań. W drugiej części artykułu przedstawiono wpływ na zasadę jawności postępowania regulacji wprowadzanych na mocy zarządzeń prezesów i dyrektorów sądów, w szczególności pod kątem dostępu publiczności do budynków i sal rozpraw. W podsumowaniu zaprezentowany został wpływ zarówno posiedzeń zdalnych, jak i wydawanych

zarządzeń prezesów i dyrektorów sądów na zasadę jawności postępowania. Praca została przygotowana w oparciu o badania własne prowadzone przez Fundację Court Watch oraz przegląd badań dotyczących omawianych instytucji prowadzonych przez innych badaczy i instytucje.

2. Zasada jawności postępowania

Zasada jawności postępowania sądowego stanowi jeden z kluczowych elementów prawa do sądu wyrażonego w art. 45 Konstytucji RP:

art. 45 ust. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

ust. 2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Zasada jawności postępowania powinna być obecna, w odpowiednim stopniu, na każdym etapie postępowania sądowego, z wyjątkiem narady sędziowskiej. Stanowi zasadę, od której wyjątki zostały szczegółowo określone poprzez wprowadzenie klauzul limitacyjnych w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP (Tuleja 2021).

Zasada ta jest również wyrażona w szeregu innych aktów prawa międzynarodowego, do których przestrzegania zobowiązał się nasz kraj. Do najważniejszych z nich należą art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Jawność postępowania wpływa korzystnie na realizację prawa do sądu. Pełni szereg funkcji: partycypacyjną, kontrolną, gwarancyjną, legitymizującą, wychowawczą oraz edukacyjną (Kościółek 2018). W doktrynie podkreśla się również rolę jawności w budowaniu zaufania do wymiaru sprawiedliwości „[...] jawny przebieg postępowania pełni rolę edukacyjną i wychowawczą, przyczynia się do zwiększenia zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości” (Rylski, Zembrzuski 2006: 84).

Na wagę jawności, w tym przypadku w odniesieniu do postępowania cywilnego, zwracał uwagę także Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie:

Wymaganie jawności rozpoznania sprawy wynika wprost z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Na gruncie postępowania cywilnego jawność należy do podstawowych zasad procesowych.

wych. Wskazuje się, że ma na celu zapewnienie bezstronności sędziego, prawidłowości przebiegu postępowania, mobilizuje sąd do większej staranności i sumienności przy dokonywaniu czynności procesowych (Trybunał Konstytucyjny 2006).

W obliczu zagrożenia, jakim była pandemia COVID-19, należało wprowadzić szereg rozwiązań, które pozwoliłyby na ochronę zdrowia i życia obywateli przy jednoczesnym sprawnym funkcjonowaniu niezbędnych usług publicznych. Naczelnym aktem prawnym, który miał przeciwdziałać skutkom pandemii była i w dalszym ciągu jest ustawa COVID-19. W tym miejscu należy również zaznaczyć, że władze publiczne zdecydowały się na przeciwdziałanie skutkom pandemii w ramach zwykłego trybu funkcjonowania państwa i jego organów. Nie zdecydowały się one na wprowadzenie przewidzianych w Konstytucji RP stanów nadzwyczajnych (Trociuk 2021). Wprowadzone rozwiązania nierzadko ingerowały i modyfikowały konstytucyjne prawa i wolności. Przykładem mogą być m.in. omawiane w niniejszym artykule posiedzenia zdalne czy akty wprowadzane na mocy zarządzeń prezesów i dyrektorów sądów. Aktualne pozostaje pytanie, na ile przyjęte środki były zgodne z ustawą zasadniczą i spełniały konstytucyjne standardy.

3. Posiedzenia zdalne wprowadzone na mocy ustawy COVID-19

Rozwiązania ustawy COVID-19 umożliwiły korzystanie przez sądy z posiedzeń zdalnych na znaczącą skalę. Zostały one wdrożone przede wszystkim w postępowaniu cywilnym oraz administracyjnym. Postępowanie karne, z uwagi na swoją specyfikę, nie zostało zasadniczo dotknięte tymi zmianami. Wprowadzenie posiedzeń zdalnych było kluczowym elementem, który pozwolił na bezpieczne kontynuowanie postępowań sądowych w momencie największego zagrożenia epidemicznego. Był to również jeden z elementów pozwalających na minimalizowanie liczby kontaktów społecznych oraz realizację zaleceń eksperckich dotyczących pracy zdalnej w tym okresie (Interdyscyplinarny zespół doradczy ds. COVID-19 PAN 2020).

Potrzeba cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości, w tym prowadzenie postępowań w trybie zdalnym, była postulowana długo przed wybuchem pandemii. Wskazywano, że posiedzenia zdalne mogą nieść ze sobą szereg różnych korzyści takich jak np. zwiększenie dostępności i transparentności wymiaru sprawiedli-

wości, wzmocnienie zasady jawności postępowania czy usprawnienie działania administracji sądowej, a w efekcie zwiększenie zaufania obywateli do sądów (Pilitowski 2020: 4).

Wprowadzenie posiedzeń zdalnych w ustawie COVID-19 stanowiło niemalże cyfrową rewolucję dla polskich sądów. Widać to na przykładzie postępowania cywilnego, gdzie posiedzenia zdalne zostały wprowadzone przed laty na mocy art. 151 § 2 k.p.c. Konstrukcja tego przepisu, a przede wszystkim konieczność przebywania uczestników postępowania w budynku innego sądu i potrzeba zaangażowania pracowników tegoż sądu powodowała, że rozwiązanie to w praktyce nie było wykorzystywane (Rogała 2022: 134–136). Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy wymienia się m.in. normatywne, polegające na braku odpowiednich regulacji wykonawczych, organizacyjne, związane z problemami technicznymi i brakiem odpowiedniej infrastruktury techniczno-informatycznej oraz przyczyny mentalne, objawiające się silnym przywiązaniem do tradycji i dotychczasowego sposobu działania (Uliasz 2022: 93–95).

Omawiając kwestię wprowadzenia posiedzeń zdalnych, a także praktyki ich stosowania, należy poświęcić kilka uwag witrynom internetowym sądów. W obecnych czasach, a w szczególności w trakcie pandemii, strony internetowe sądów stanowią podstawowe źródło informacji na temat ich działalności. Badania w zakresie posiedzeń zdalnych dostarczają również materiałów do oceny jakości oraz komunikatywności sądowych stron internetowych. Po pierwsze, architektura informacyjna sądowych witryn jest w zdecydowanej większości niejasna, aby uzyskać niezbędne informacje, dotyczące działania sądu w pandemii, obywatel musiał być gotowy do poszukiwania potrzebnych informacji w różnych miejscach. Mogły one zostać umieszczone m.in. w formie wyskakujących okienek tzw. pop-up, w aktualnościach, bezpośrednio na stronie głównej czy w sekcji z zarządzeniami. Drugim pojawiającym się problemem było znikanie informacji umieszczonych w Biuletynach Informacji Publicznej (dalej: BIP) (Sołowij 2022: 128–130). Dla takich działań trudno znaleźć podstawę prawną (Wilk 2019), taka praktyka wydaje się również sprzeczna z ideą BIP-ów. W dodatku obywatel nie mógł śledzić zmian pojawiających się na stronie sądu z uwagi na niedziałanie lub brak rejestrów zmian na poszczególnych sądowych stronach (Sołowij 2022: 128–130). Przejrzyste i wyczerpujące informowanie m.in. o przyjętych w danym sądzie rozwiązaniach dotyczących posiedzeń zdalnych byłoby z pewnością pomocne w obliczu pojawiających się pytań oraz emocji związanych z uczestnictwem w posiedzeniach zdalnych.

Wątpliwości te nie omijały także profesjonalnych pełnomocników, którzy również poszukiwali instrukcji, jak należy zachować się w trakcie posiedzeń zdalnych (Rogała 2022: 134–136).

Z analizy treści informacji zamieszczonych na stronach internetowych wybranych sądów powszechnych oraz wewnętrznych regulacji Sądów Okręgowych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu oraz Wrocławiu wynika, że regulacje dotyczące rozpraw zdalnych różnią się między sobą diametralnie. Przyjęte rozwiązania mieściły się pomiędzy całkowitym brakiem regulacji, a konkretnym i zasadami organizacji takich posiedzeń. Brak jednolitych wytycznych oraz odpowiednich regulacji wykonawczych w zakresie przeprowadzania posiedzeń zdalnych może skutkować zwiększeniem liczby spraw rozpatrywanych niejawnie przez sądy dysponujące gorszymi warunkami lokalowymi oraz technicznymi i nie mogącymi skutecznie przeprowadzić posiedzeń zdalnych (Rogała 2022: 150–152).

Podobnych wniosków dotyczących braku jednolitości w zakresie praktyki stosowania posiedzeń zdalnych dostarczają dwa cykle badań przeprowadzonych przez Helsińską Fundację Praw Człowieka. Pierwsze z badań obejmowało dane zebrane w okresie od 31 marca 2020 r. do grudnia 2020 r. Badacze skierowali szereg pytań w trybie dostępu do informacji publicznej do 65 polskich sądów. Pozwoliło to wyciągnąć następujące wnioski. Pomiędzy sądami występowały duże różnice w liczbie przeprowadzonych rozpraw zdalnych, niektóre z sądów nie przeprowadziły żadnego posiedzenia zdalnego, gdy w innych była to częsta praktyka. Odnotowano również różny poziom przygotowania technicznego do przeprowadzania posiedzeń zdalnych przez poszczególne sądy, w tym korzystanie z wielu różnych programów służących do przeprowadzania wideokonferencji. Przesłane odpowiedzi wskazywały również na problemy w zakresie: braku skoordynowanych działań dotyczących zapewnienia jawności postępowania posiedzeń zdalnych, braku szkoleń dla sędziów i personelu sądowego, a także istnienie problemów technicznych i sprzętowych. Sytuacja braku jednolitych rozwiązań w zakresie posiedzeń zdalnych w ocenie badaczy prowadzi do sytuacji, w której zagrożone jest prawo jednostki do sądu, a także spójność całego wymiaru sprawiedliwości. Zwracano również uwagę, że potrzeba cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości nie może ograniczać się jedynie do uchwalenia przepisów. Konieczne jest również zapewnienie odpowiednich przepisów wykonawczych (Jarzmus, Szwed 2021). Kontynuacja badań przeprowadzona na dodatkowej próbie 9 sądów w okresie od 31 marca 2020 r. do 1 kwietnia 2021 r. potwierdziła wnioski z ich pierwszego cyklu (Jarzmus 2021).

Dodatkową perspektywę na funkcjonowanie posiedzeń zdalnych stanowią doświadczenia sędziów sądów powszechnych zebrane i opracowane przez Stowarzyszenie Sędziów Polskich IUSTITIA (Begier, Wypych-Knieć, Małecki-Tepich 2021). W ankiecie badawczej udział wzięło 385 sędziów. Należy również zaznaczyć, że tak jak było to już wspomnianie wcześniej, możliwość skorzystania z posiedzeń zdalnych dotyczyła tylko postępowań cywilnych oraz administracyjnych, a omawiane badanie było skierowane do sędziów sądów powszechnych, czyli orzekających w wydziałach karnych, cywilnych i innych, gdzie co do zasady stosuje k.p.c. Wśród trudności, jakie wskazywali w badaniu sędziowie, można wskazać problemy z prowadzeniem spraw, gdzie występuje wielu uczestników. Brak udziału w posiedzeniu zdalnym chociażby jednej ze stron uniemożliwia przeprowadzenie posiedzenia. Problemem jest również wykluczenie cyfrowe stron postępowania, brak kontaktu mailowego lub telefonicznego ze stronami czy jakość i stabilność połączenia internetowego, w szczególności na terenach wiejskich. Sędziowie wskazywali również powody, które stanowiły przyczynę odstąpienia od procedowania w trybie posiedzenia zdalnego: brak przepisów rangi wykonawczej dotyczących posiedzeń zdalnych, brak szkoleń dla sędziów i protokolantów, brak wsparcia informatycznego w trakcie posiedzenia, przesunięcia czasowe spowodowane trudnościami technicznymi, niekompatybilność pomiędzy systemami sądowymi, a niektórymi telefonami, słaba jakość połączenia, w szczególności jeżeli chodzi o dźwięk, a także zbyt dużo zagadnień pozamerytorycznych związanych z prowadzeniem posiedzeń zdalnych (Begier, Wypych-Knieć, Małecki-Tepich 2021: 39–41).

W jaki sposób powyższe kwestie wpłynęły na dostęp publiczności do sądów w rozprawach zdalnych? W ramach Obywatelskiego Monitoringu Sądów 2022 Fundacji Court Watch Polska wolontariusze w 35% wszystkich obserwacji wskazywali, że brali udział w posiedzeniach zdalnych lub hybrydowych. Wniosków przedstawionych w raporcie nie należy traktować jako wyników reprezentatywnych, z uwagi na to, że obserwatorzy wybierali monitorowane sprawy według własnego uznania i zainteresowania, a także fakt, że duża część obserwacji pochodzi z Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia. Był to sąd, który bardzo sprawnie i efektywnie wdrożył posiedzenia zdalne do swojej codzienności, co nie było standardem w innych miejscach. Wprowadzenie na szeroką skalę posiedzeń zdalnych umożliwiło udział w rozprawach w charakterze publiczności większej liczbie wolontariuszy fundacji. Wyeliminowana została bariera odległości, dzięki czemu obserwatorzy mogli wziąć udział w posiedzeniach nie tylko w swojej miejscowości. Umożliwiło

im to porównanie pracy różnych sądów, co pozytywnie wpłynęło zarówno na aspekt edukacyjny, jak i skalę działań strażniczych Fundacji Court Watch Polska. Dodatkowo publiczność mogła stanowić wsparcie dla stron i uczestników postępowań, którzy zgłosili swoją obserwację za pośrednictwem Wokandy Obywatelskiej. Pojawienie się w powszechnej praktyce posiedzeń zdalnych miało również swoje negatywne aspekty. Obserwatorzy sygnalizowali różne utrudnienia w funkcjonowaniu posiedzeń zdalnych. Do najczęstszych z nich należały problemy techniczne związane z nawiązaniem połączenia, jakością internetu, a także słyszalność i widzialność sądu, stron czy uczestników postępowania. W dodatku wskazywano na brak jasnych wytycznych dla publiczności dotyczących udziału w posiedzeniach zdalnych, zarówno jeżeli chodzi o możliwość uzyskania linku do posiedzenia zdalnego, jak i wpuszczenia czy procedury ponownego dołączenia w przypadku trudności z zalogowaniem. Często brakowało możliwości skomunikowania się przez publiczność z sądem w przypadku jakichkolwiek trudności z połączeniem się (Pilitowski, Sitniewska 2022: 36–38).

Do sądów, które dobrze poradziły sobie z wdrożeniem posiedzeń zdalnych, należały wspomniany już Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia oraz Sąd Okręgowy Warszawa-Praga. Publikowane przez nie informacje na stronach internetowych w jasny i wyczerpujący sposób wskazywały procedury umożliwiające dołączenie do posiedzenia zdalnego w roli publiczności. Z kolei innym problemem pojawiającym się w praktyce było niedopuszczanie wolontariuszy fundacji do udziału w posiedzeniach zdalnych zarówno w charakterze publiczności, jak i w roli osób zaufania po zgłoszeniu ich przez strony postępowania (Sołowij 2022: 123–127).

4. Zarządzenia prezesów i dyrektorów sądów w pandemii COVID-19

Aspektem umożliwiającym realizację jawności postępowania sądowego jest dostęp do budynku sądu oraz sali rozpraw. Bez tego, prozaicznego warunku, realizacja tej zasady będzie niemożliwa. W trakcie pandemii COVID-19 dostęp do zdecydowanej większości sądów był regulowany przez zarządzenia wydawane przez prezesów i dyrektorów sądów. W czerwcu 2020 roku na 370 z 392 stron internetowych polskich sądów można było znaleźć zarządzenia prezesów sądów zmieniające zasady dostępu do budynku w związku ze stanem epidemii. W pozostałych przypadkach brakowało informacji na temat jakichkolwiek zmian. Po analizie przez Fundację

Court Watch Polska zarządzeń można było wskazać, że w 88% zarządzenia ograniczały lub zakazywały wstępu na rozprawy i posiedzenia publiczności (Pilitowski, Kociołowicz-Wiśniewska 2020a). Podobne wnioski płynęły z badania zrealizowanego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka – stan na lipiec 2020 r., z którego również wynikało, że zdecydowana większość sądów ograniczyła dostęp do swoich budynków (Wiśniewska 2021; Helsińska Fundacja Praw Człowieka 2020a; Helsińska Fundacja Praw Człowieka 2020b).

Sądy w swoich zarządzeniach stosowały różne rozwiązania, wpływające na kwestię jawności, poczynając od zakazu przebywania publiczności wyrażonych wprost, poprzez nieuwzględnienie publiczności w katalogu osób mających dostęp do sądu, rozwiązania ograniczające dostęp, takie jak wymóg uzyskania każdorazowej zgody na udział publiczności w sprawie, często powiązanych z koniecznością podjęcia zawnazas odpowiednich działań jak uzyskanie karty wstępu. Podobny, ograniczający skutek może mieć wyznaczenie maksymalnej liczby osób na sali rozpraw. Najmniej inwazyjnym rozwiązaniem ograniczającym jawność było zapewnienie pewnej liczbie osób możliwość wejścia na salę sądową (Pilitowski, Kociołowicz-Wiśniewska 2020a: 3–9).

Po pierwszej turze monitoringu zarządzeń Fundacja Court Watch Polska przeprowadziła kolejny monitoring. Był on poprzedzony wysłaniem do sądów, których zarządzenia w jakimś stopniu ograniczały dostęp do budynków i sal rozpraw, wniosków o zmianę zarządzeń tak, aby bez szkody dla bezpieczeństwa pracowników sądu i interesantów zagwarantowana była realizacja zasady jawności (Pilitowski, Kociołowicz-Wiśniewska 2020b: 20). Po przesłaniu do sądów wniosków został przeprowadzony kolejny cykl badania. W jego ramach odnotowano 61 zmian w obowiązujących zarządzeniach oraz wydanie 33 nowych zarządzeń. Tutaj też wskazywano, że najpopularniejszą formą ograniczenia jawności jest uzależnienie możliwości przebywania publiczności na sali od zgody przewodniczącego składu sędziowskiego (Pilitowski, Kociołowicz-Wiśniewska 2020b: 21).

Analiza treści zarządzeń była również poparta badaniami przeprowadzonymi przez wolontariuszy Fundacji, którzy prowadzą obserwacje sądowe metodą *court watch* (Pilitowski, Burdziej 2013). W pierwszej turze badania, od momentu powrotu sądów do pracy do 12 czerwca 2020 r., wolontariusze przeprowadzili 30 wizyt w sądach, przy czym udało im się wejść do budynku jedynie w 4 przypadkach. Kolejna tura badania była już przeprowadzona w większej skali, w okresie od 12 czerwca 2020 r. do 3 września 2020 r. W tym przypadku przeprowadzono

140 obserwacji. W 65% wolontariuszom i wolontariuszkom udało się wejść do sądu (Pilitowski, Kociołowicz-Wiśniewska 2020b: 39).

Kolejne cykle badania jawności zarządzeń były przeprowadzane w maju i we wrześniu 2021 roku, a także sprawdzały kwestię zarządzeń na dzień 30 kwietnia 2022 r. Sytuacja w zakresie obostrzeń wprowadzanych na mocy zarządzeń prezesów sądów ewoluowała stopniowo w kierunku ich znoszenia. Ostatni przeprowadzony cykl badania sprawdzał sytuację po miesiącu od zniesienia zdecydowanej większości ogólnokrajowych obostrzeń. Badania w ramach tego cyklu wykazały wówczas, że w 25 sądach obowiązywały nadal zarządzenia zakazujące udziału publiczności w rozprawach i posiedzeniach, w 61 przypadkach obowiązywały rozwiązania ograniczające dostęp do sądów, a w 307 przypadkach zarządzenia zostały zniesione lub przyjęte rozwiązania nie ograniczały dostępu do budynków i sal rozpraw w sądach (Sołowij 2022: 123–127).

Publikacja kolejnego cyklu badania Fundacji Court Watch Polska dotyczącego zarządzeń prezesów sądów pod kątem obostrzeń związanych z zagrożeniem epidemicznym wywołanym pandemią COVID-19 jest zaplanowana na wrzesień 2023 r.

5. Podsumowanie

Praktyka stosowania posiedzeń zdalnych wprowadzonych w postępowaniach cywilnych i administracyjnych na mocy ustawy COVID-19, a także sposób ochrony interesariuszy i pracowników wymiaru sprawiedliwości poprzez wprowadzane zarządzenia prezesów i dyrektorów sądów pokazuje, że były to działania zależne od indywidualnych decyzji poszczególnych władz sądowych. Skutkowało to tym, że w poszczególnych sądach stosowano różne rozwiązania, czego efektem był brak jednolitego modelu przeciwdziałania zagrożeniom wynikającym z pandemii COVID-19.

Posiedzenia zdalne pozwoliły na kontynuowanie pracy w czasie kolejnych lockdownów oraz w momentach największego zagrożenia epidemicznego. Z punktu widzenia jawności postępowania w sądach takich jak np. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia pozwoliło to na szerszy udział publiczności w sprawach sądowych. Były to jednak wyjątki, w większości sądów z uwagi na problemy z technicznym wdrożeniem posiedzeń zdalnych, brakiem przepisów wykonawczych, wątpliwościami co do formy prowadzenia takich posiedzeń, a także innymi zasygnalizowanymi trudnościami, jawność postępowania, w tym dostęp do sprawy publiczności, zszedł na dalszy plan.

Zarządzenia prezesów i dyrektorów sądów przez dłuższy czas w istotny sposób ograniczały dostęp do budynków sądów oraz sal rozpraw. Miało to duży wpływ na możliwość uczestnictwa w sprawach sądowych przez publiczność. Z czasem kolejne sądy znosiły obowiązujące na ich terenie obostrzenia, działało się to jednak stosunkowo wolno w porównaniu z innymi dziedzinami życia. W dodatku nie we wszystkich sądach uchylono zarządzenia w momencie, kiedy co do zasady przestały obowiązywać na terenie całego kraju. Przyjęte rozwiązania nie zawsze były wprowadzane z poszanowaniem zasady jawności postępowania, choć przy pewnej dozie elastyczności i innowacyjności można byłoby pogodzić je z koniecznością zadbania o ochronę życia i zdrowia. Podobnie jak w przypadku posiedzeń zdalnych, brak było skoordynowanych działań w tym obszarze, co powodowało znaczne zróżnicowanie w stosowanych rozwiązaniach.

Na zakończenie należy zaznaczyć, że przedstawione przykłady nie wyczerpują katalogu rozwiązań przyjętych w czasie pandemii, które wpłynęły na realizację zasady jawności postępowania sądowego. Trzeba wymienić również m.in. możliwość kierowania spraw na posiedzenia niejawne, która była przewidziana w ustawie COVID-19. Analiza praktyki stosowania posiedzeń zdalnych, jak również model dostępu do budynków sądu i sal rozpraw pokazują, że przyjęte rozwiązania w dużej mierze ograniczały jawność postępowania sądowego. Znacząco utrudniały obecność publiczności na salach sądowych, czy to fizycznie, czy to zdalnie. Jednocześnie zmiany wprowadzone w okresie pandemii wpisują się w postępującą tendencję do ograniczenia zasady jawności postępowania w ostatnich latach (Zembrzusi 2021: 14–16). Warto przy tym pamiętać, że jawność postępowania oprócz różnych ważnych funkcji w postępowaniu sądowym, pełni także niezwykle istotną rolę w procesie legitymizacji władzy sądowniczej (Kaleta 2021). Bez jawności postępowania trudno wyobrazić sobie, aby wyroki sądowe cieszyły się odpowiednim uznaniem w oczach obywateli, a poziom zaufania do wymiaru sprawiedliwości był wysoki.

BIBLIOGRAFIA

- Begier A., Wypych-Knieć A., Małecki-Tepich Ł., 2021, *Sądownictwo w czasie COVID-19 – raport z badania oceny wpływu pandemii COVID-19 na wymiar sprawiedliwości w Polsce*, Warszawa: Stowarzyszenie Sędziów Polskich IUSTITIA.

- Helsińska Fundacja Praw Człowieka, 2020a, *Jawność postępowań sądowych w dobie koronawirusa*, <https://hfhr.pl/aktualnosci/jawnosc-postepowan-sadowych-w-dobie-koronawirusa> (dostęp: 2.05.2023).
- Helsińska Fundacja Praw Człowieka, 2020b, Tabela 1. *Ograniczenia udziału publiczności i mediów w rozprawach i posiedzeniach sądowych*, https://hfhr.pl/upload/2022/01/tabela_dostepnosc_sadow_dla_publicznosci-1_1.pdf (dostęp: 2.05.2023).
- Interdyscyplinarny zespół doradczy ds. COVID-19 Polskiej Akademii Nauk, 2020, *Larum w obliczu kryzysu COVID-19*, <https://informacje.pan.pl/informacje/materialy-dla-prasy/3137-larum-w-obliczu-kryzysu-covid-19> (dostęp: 2.05.2023).
- Jarzmus K., 2021, *E-rozprawy w polskich sądach. Jak pandemia COVID-19 wpłynęła na pracę polskich sądów? Kontynuacja badania*, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Jarzmus K., Szwed M., 2021, *E-rozprawy w polskich sądach. Jak pandemia COVID-19 wpłynęła na pracę polskich sądów?*, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Kaleta K.J., 2021, *Zamknięte stolice imperium prawa. Znaczenie jawności postępowań sądowych dla społecznej legitymizacji władzy sądowniczej*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe”, R. 2, z. 27, s. 43–71.
- Kościółek A., 2018, *Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Pilitowski B. (red.), 2020, *Sądy dostępne przez Internet. Szanse i zagrożenia.*, Toruń: Fundacja Court Watch Polska.
- Pilitowski B., Burdziej S., 2013, *Court Monitoring Methodology*, Toruń: Fundacja Court Watch Polska.
- Pilitowski B., Kociolowicz-Wiśniewska B., 2020a, *Raport z przestrzegania w Polsce zasady jawnego procesu i publicznego ogłoszenia wyroku*, Toruń: Fundacja Court Watch Polska.
- Pilitowski B., Kociolowicz-Wiśniewska B., 2020b, *Obywatelski Monitoring Sądów 2020*, Toruń: Fundacja Court Watch Polska.
- Pilitowski B., Sitniewska R., 2022, *Część 1. Wyniki obserwacji posiedzeń sądowych*, [w:] *Obywatelski Monitoring Sądów 2022*, B. Pilitowski, R. Sitniewska, P. Sołowij, Toruń: Fundacja Court Watch Polska, s. 13–112.
- Rogała K., 2022, *Rozdział 6. Rozprawy zdalne w praktyce sądowej*, [w:] red. J. Gołaczyński, *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, s. 134–152.
- Rylski P., Zembrzusi T., 2006, *Rozpoznanie spraw cywilnych na posiedzeniu niejawnym*, „Przegląd Sądowy”, R. 6, s. 83–108.
- Sołowij P., 2022, *Część 2. Jawność postępowania sądowego w trakcie pandemii COVID-19*, [w:] *Obywatelski Monitoring Sądów 2022*, B. Pilitowski, R. Sitniewska, P. Sołowij, Toruń: Fundacja Court Watch Polska. s. 113–152.
- Trociuk S., 2021, *Prawa i wolności w stanie epidemii*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Trybunał Konstytucyjny, Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2.10.2006, syg. SK 34/06

- Tuleja P., 2021, *Komentarz do artykułu 45 Konstytucji RP*, [w:] red. P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, LEX/el. 2021, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587806639/650702> (dostęp: 2.05.2023).
- Uliasz M., 2022, *Rozdział 4. Rozprawa zdalna w Kodeksie postępowania cywilnego (art. 151 KPC)*, [w:] red. J. Gołaczyński, *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, s. 92–107.
- Wilk J., 2019, *Udostępnienie informacji w Biuletynie Informacji Publicznej nie jest ograniczane czasowo*, <https://www.prawo.pl/samorzad/jak-dlugo-nalezy-przechowywac-informacje-w--bip,455539.html> (dostęp: 2.05.2023).
- Wiśniewska K., 2021, *Prawo do sądu i rzetelnego postępowania sądowego*, [w:] red. P. Kubaszewski, K. Wiśniewska, *Prawa człowieka w dobie pandemii. 10 miesięcy, 10 praw, 10 ograniczeń, 10 rekomendacji na przyszłość...*, Warszawa: Helsińska Fundacja Praw Człowieka.
- Zembrzusi T., 2021, *Ograniczenia jawności postępowania w sprawach cywilnych w dobie pandemii: potrzeba chwili czy trwałe rozwiązanie?*, „Forum Prawnicze”, R. 3, z. 65, s. 3–18.